

УДК 141.130.2

"LUNYUI" CONFUCIUS: THE CONCEPT OF THE "NOBLE MAN"**«ЛУНЬЮЙ» КОНФУЦІЯ: КОНЦЕПЦІЯ «БЛАГОРОДНОГО МУЖА»****Sulimenko O.G. / Суліменко О.Г.***c.h.s., ass. prof. / к.іст.н., доц.*

ORCID: 0000-0003-0657-0357

*Polissia National University, Zhytomyr, Staryi boulevard, 7, 10008**Поліський національний університет, Житомир, Старий бульвар, 7, 10008*

Анотація. В роботі розглядається основна праця давньокитайського філософа Конфуція «Луньюй», стрижневою проблемою якої, на наш погляд, є концепція «благородного мужа» (цзюнь-цзи). Стверджується думка про те, що «благородний муж» у поняттях китайського мудреця тлумачиться як людина, яка присвячує своє життя досягання найкращих людських чеснот, як людина, яка покликана проявляти найвищі морально-етичні людські якості, незалежно від роду занять. Ключовою чеснотою «благородного мужа» показана людяність, людинолюбство (жень), детально розглянута багатогранність людяності. Послідовно аналізуються та підтверджуються посиланнями з праці Конфуція такі чесноти благородного мужа, як справедливість, співчутливість, здатність самовдосконалюватися, шанобливість, великодушність, правдивість, кмітливість, доброта. Аналізуються феномени гармонії та ритуалу в контексті становлення «благородного мужа». Актуалізується проблема людських чеснот правителя.

Ключові слова: Конфуцій, «Луньюй», «благородний муж», людяність, справедливість, шанобливість, великодушність, правдивість, кмітливість, доброта, ритуал, правитель.

Вступ

В історії китайської цивілізації Конфуцій займає особливе місце. Його постать настільки велична, що і сьогодні, через дві з половиною тисячі років до його розмислів повертається не лише китайська, але й світова інтелектуалістика. І це не дивно: вчення цього давньокитайського велетня думки настільки глибоке, що не втрачало своєї значущості для усіх часів і народів на протязі усієї історії, незважаючи на те, що було створене в так звану архаїчну, давню епоху. Конфуцій зумів зазирнути в такі глибини буття світу і людини та актуалізувати такі проблеми, що їх зміст і в наш час хвилює людський розум. Як висловився автор вступної статті до книги «Конфуцій. Уроки мудрості» М. Блюменкранц, «з трьох основних релігійно-філософських вчень Китаю – даосизму, чань-буддизму і конфуціанства – останнє повною мірою відображало уявлення, властиве архаїчній стадії розвитку культури про тотожність понять космічної і соціальної справедливості. У відповідності зі специфікою такого світосприйняття Конфуцієм була вибудована чітка ієрархічна система, що пронизувала собою космос і соціум як єдине сакральне ціле. Тому одне з фундаментальних положень конфуціанської доктрини про безумовну відданість чиновника правителю і безумовне шанування його не являлось актом примітивного конформізму, як це міг інтерпретувати недосвідчений читач, а священним актом, покликаним підтримувати рівновагу і гармонію у Всесвіті. Саме тому Конфуцій з'єднав воєдино два таких різних в нашому уявленні понять, як «влада» і «справедливість». Оскільки в їх єдності реалізується Воля Неба» [1, с. 9]. Ось чому червона лінія, яка пронизує усю

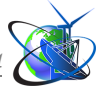

філософську систему давньокитайського мислителя – це лінія етики і моралі, що є чинними на усіх «поверхах» різноманітного, але цілого та єдиного світу. Саме звідси він виводив свою фундаментальну ідею про органічний взаємозв'язок політики і етики, моралі. А такий взаємозв'язок останніх можна виявити у постаті досконалої людини, благородного мужа, як на рівні пересічної людини, так і особливо на рівні правителя, державного діяча.

Побуває думка про те, що Конфуцій, як і у Греції Сократ, не записував свої роздуми, а філософські погляди цього мудреця ми знаємо із спогадів його учнів, яких у Конфуція було, як зазначає П. Таранов, три тисячі [4, с. 104]. Такий висновок може мати місце, якщо врахувати той факт, що його основний твір «Луньюй» з'явився, як пише той самий П. Таранов, біля 400 року до нашої ери, а на створення його пішло 80 років [4, с. 106]. Тобто книгу почали готувати учні Конфуція в останні роки його життя або відразу після смерті. «Луньюй» як збірник висловлювань великого китайця містить в собі цілу систему понять, через які Конфуцій доносить до читача головні висновки своєї філософії. Як зауважує В. Муляр, є різні точки зору на питання про кількість таких понять. Одні автори виділяють двадцять два поняття конфуціанської філософії, інші – всього два, є і серединні варіанти, коли виокремлюють п'ять, сім і більше базових понять [3, с. 51]. Сам автор, аналізуючи проблему гармонії у філософії Конфуція, виокремлює три базових поняття: Хе (гармонія), Жень (людинолюбство) і Лі (ритуал, церемонія) [3, с. 51]. Беручи до уваги висловлене вище, слід відмітити, що, можливо, центральним поняттям, своєрідним смисловим стрижнем, пронизуючим весь зміст книги «Луньюй», є поняття благородного мужа (цзюнь-цзи). Саме цьому і присвячена дана стаття.

Основний зміст

Конфуцій прекрасно розумів, що людина не може бути ідеальною, ні пересічна і навіть людина вищої крові. Однак кожна людина повинна прагнути максимальної досконалості, ідеальності, в цьому її головна смисложиттєва ціль. «Благородний муж, – зазначає китайський мислитель, – прагне чесноти [2, с. 32]. Ось чому конфуціанський «благородний муж» і є тим поняттям, яке відображає цю максиму, це одвічне бажання людини самореалізуватися, бути кращою, ніж вона є, постійно вдосконалюватися. Бо головне – не стільки досягти відчуття власної «досконалості» (об'єктивно це неможливо), а ненаситно, невтомно та систематично прагнути ідеалів благородства. І тільки той, хто наполегливо поборює власну «нездатність» і не шукає легкої слави, може вважатися благородним мужем. «Благородний муж, – зазначає Конфуцій, – засмучується від своєї недосконалості, він не засмучується від того, що невідомий людям» [2, с. 101]. Таким чином, поняття «благородний муж» позначає людину, яка є корисною для суспільства, а тому і гідною людського визнання і шанування. І не має суттєвого значення те, де зайнята така людина, якої вона професії. Бо якщо вона прагне досконалості, то може це робити у будь-якій сфері суспільного та індивідуального життя, у будь-якій професії: актора, вченого, педагога, правителя, чиновника, воїна, музиканта, поета, ремісника, землероба тощо. Головне її покликання – проявляти найвищі морально-етичні чесноти, незалежно від роду занять. «Благородний муж, –

підкреслює Конфуцій, не інструмент» [2, с. 22]. Ним не можна маніпулювати, він сам знає, де прикласти свої знання та уміння.

Конфуцій розумів світ таким, який створений за принципами розумності, гармонії та справедливості. Кожному елементу цього світу визначено Небом його місце і призначення. І все живе та діє за такими засадами. Людина, як органічна частина цього світу, підпорядкована гармонії та справедливості. Ось чому, як вважав Конфуцій, кожна людина має прагнути в своєму житті максимально відповідати базовим основам Неба і всесвіту. А для цього потрібно досягати справедливого життя. «Благородний муж осягає справедливість. Мала людина осягає вигоду», – виголошує китайський мудрець [2, с. 33]. Благородний муж вбачає в справедливості неприфарбовану суть, де весь космос функціонує за гармонією, а кожна жива істота, в тому числі і людина є сама собою.

В чому ж полягає справедливість? За Конфуцієм, очевидно, в людяності – цій найважливішій соціальній якості людини. «Прекрасно там, де людяність» [2, с. 30], – пише китайський мудрець. «Позбавлений людяності не може довго залишатися в бідності, не може постійно перебувати в благополуччі. Хто людяний, для того людяність – насолода, а мудрому вона приносить користь», [2, с. 30], – доповнює свої розмисли Конфуцій. Людяна людина тому і людяна, що вона з любов'ю ставиться до подібних собі. В такому ставленні людяна людина проявляє свою найвищу і найдостойнішу якість – людинолюбство (жень). Саме таким є благородний муж. Китайський мислитель називає чотири чесноти, якими володіє благородний муж. Це людина, яка, насамперед, веде себе благоговійно. По-друге, вона – прекрасний працівник, здатний виконувати притаманну їй роботу якісно і вчасно. Вона є гарним виконавцем, яка у всьому покладається на розумність наказів начальника та вірою і правдою йому служить. По-третє, людяність благородного мужа полягає у його прихильності до звичайних людей, які не мають важливих посад. І, врешті, така людина чинить справедливо. Говорячи про достоїнства Цзичаня, який на думку Конфуція, володів чотирма чеснотами, мудрець каже, що «він вів себе благоговійно, з шанобливістю служив вищим, був прихильним до простих людей і обходився з ними справедливо» [2, с. 38].

Звичайно, людяність не дається людині від народження. Навіть правитель або інший державний муж не володіють такою якістю відразу. Людяність формується на протязі тривалого життєвого шляху. Один починає розуміти ази людяності в одному віці, інший – в іншому. Цікаво, що сам Конфуцій при усій його глибині знань, широті світогляду, проникливого розумі та надзвичайній мудрості не вважав себе благородним мужем. «У вченості, – казав він, – я, можливо, не поступлюсь іншим, але в тому, щоб особисто стати на ділі благородним мужем, я не досяг ще успіху» [2, с. 33]. І далі: «Хіба наслідую я претендувати на те, що володію вищою мудрістю і людяністю? Але я прагну їх ненаситно, навчаю інших без втоми, ось це лише можна про мене сказати» [2, с. 33]. Згаданий вище автор вступної статті до книги «Конфуцій. Уроки мудрості» М. Блюменкранц наводить слова самого китайського мислителя про його життєвий шлях: «В п'ятнадцять років я відчув прагнення учитися; в

тридцятирічному віці я утвердився; досягнувши сорока, звільнився від сумнівів; в п'ятдесят пізнав веління Неба; в шістдесят мій слух набув проникливості; в сімдесят років я дотримуюсь бажань серця, не порушуючи міри» [1, с. 9].

Конфуцій наділяє благородного мужа низкою ще досить важливих якостей. Наприклад, наголошуючи на людяності, людинолюбстві такого чоловіка, китайський мудрець тлумачить це як в тому числі його здатність співчувати людям і бажання відділяти в них добре від поганого. А завдяки цьому підтримувати і розвивати добрі якості. Благородний чоловік сприяє тому, щоб в людині перемагало все, що є в ній найкраще, а не погане» [2, с. 78]. При цьому Конфуцій часто застосовує метод порівняння благородного мужа і так званої «малої людини». Зокрема, він стверджує, що «благородний муж співчутливий, однак позбавлений пристрастності. Мала людина пристрасна, але не співчутлива» [2, с. 23]. Благородний муж не любить багато говорити, а коли щось каже, то не вигадує того, чого не існує. Зате такий чоловік віддає перевагу ділу, а не слову, і саме в ділі благородний муж є майстерним і вигадливим. І якраз ця риса вирізняє його з-поміж інших людей. «Цигун, – зауважує Конфуцій, – запитав про те, яким повинен бути благородний муж. Учитель відповів: – Він насамперед бачить в слові діло, а після – сказаного дотримується» [2, с. 22-23]. «Благородний муж прагне говорити не вигадливо, а діяти вигадливо [2, с. 34]. І ще: «Благородний муж соромиться багато говорити, коли ж діє, то проявляє нестриманість» [2, с. 93]. Протилежними рисами володіє «мала людина».

Людяність, людинолюбство благородного мужа, за думкою Конфуція, зовсім не означає, що він має бути м'якою, поступливою, нетвердою у своїх переконаннях людиною. Навпаки, такий муж одночасно є суворим, вимогливим і принциповим. Інакше він не зможе досягати поставлених перед собою, а також поставлених перед ним вищими чиновниками цілей. Як пише китайський мислитель, «якщо благородний муж позбавлений строгості, в ньому немає солідності і він нетвердий у навчанні. Головне – будь чесний і правдивий... і не бійся виправляти свої помилки [2, с. 18]. Тому, що людина, яка приймає рішення, має бути готовою до того, що вона може припуститися помилки, що є природньо. Справжня ж гідність людини полягає в тому, що потрібно вміти визнавати свої помилки і мати силу волі їх виправляти. Разом з тим, «благородний муж твердий в принципах, але не впертий» [2, с. 104]. Він має навчатися приймати позицію свого опонента, та і просто іншу позицію, яка не збігається з його власною. В такому випадку діяльність благородного мужа буде ефективнішою і принесе більше користі державі, народу і самому собі. Впертість ж лише приводить до постійних помилок, що може шкодити.

Завдяки таким рисам, які благородний муж культивує в собі протягом тривалого часу, завдяки навчанню і власній волі, у нього формуються і інші важливі для такого його статусу соціальні якості. Конфуцій пише, зокрема, про скромність благородного мужа, прямим наслідком якої є те, що він ніколи і ніде не хизується своїми якостями, не вихваляється своєю перевагою перед іншими. «Благородний муж, – заявляє китайський мудрець, – вимогливий до себе, мала

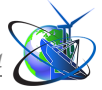
людина вимоглива до інших» [2, с. 101]. І далі: «В благородному мужі скромність поєднується з розкутістю, в малій людині при відсутності розкутості багато пихатості» [2, с. 87]. І особливо: «Благородний муж, усвідомлюючи свою перевагу, нікому її не показує, він легко сходиться з людьми, але залишається безпристрасним» [2, с. 101]. В цих висловах ми бачимо, як Конфуцій чітко розмежовує соціальні якості благородного мужа і, як він називає, «малої людини». Остання, навпаки, при будь-якій можливості старається піднести себе над іншими навіть тоді, коли ця перевага дуже сумнівна, не кажучи вже про те, коли «мала людина» дійсно вчинила щось корисне.

Благородний муж, за думкою Конфуція, культивує в собі певні вольові якості, обов'язково необхідні для виконання тих функцій, які на нього покладають керівники або він сам на себе їх покладає. Завдяки цьому такий муж ніколи не зупиняється на своєму життєвому шляху, долаючи різноманітні перешкоди і труднощі. Останні благородного мужа зовсім не лякають, навпаки, додають йому сили для руху вперед. В цьому контексті він знову порівнює такого мужа з «малою людиною», яка, зустрівши серйозні труднощі в житті, губиться, втрачає життєвий запал і врешті опускається до того, що порушує встановлені в суспільстві правила співжиття. Як зазначає китайський мислитель, «благородний муж в нестатку не відступає; мала людина, зазнаючи нестатку, стає розпущеною» [2, с. 98].

Незважаючи на те, що благородний муж є скромною людиною, він все ж знає собі ціну. Хоча, як було сказано вище, ніколи не стає пихатим. Завдяки цьому благородний муж уникає в своєму житті порівняння з іншими людьми, не вступає з ними у змагання природними і соціальними якостями. Відомо, що сам Конфуцій був високий на зріст (191 см), був огрядний і володів достатньою фізичною силою, але старався ніде її не показувати, фокусуючи увагу своїх учнів та навколишніх людей на важливості розумових якостей людини. Цей висновок китайський мудрець зафіксував такими словами: «Благородний чоловік ні в чому не змагається, однак якщо вимушений, то... благородний навіть в змаганні» [2, с. 26].

Конфуцій навчав своїх учнів поблажливо ставитись до вчинків інших людей, зважати на те, що людина за своєю природою схильна переслідувати, насамперед, матеріальні вигоди і нерідко ігнорувати духовний свій розвиток. Тому при оцінці дій або висловлювань інших він навчав ставити себе на місце тих людей, які стали об'єктом твоїх оцінок. Такий метод дає можливість відчувати і розуміти мотиви людських вчинків. Однак, якщо такий метод не спрацьовує і ти не в силах досягнути смисл дій іншої людини, то не роби цього зовсім, не оцінюй, не висловлюйся з цього приводу, оскільки твоя оцінка може бути помилковою. «У справі іншого не вникай, коли ти не на його місці... Благородний муж не думає про те, що не відноситься до нього по становищу» [2, с. 93].

Благородний муж, рухаючись шляхом вищої досконалості, має все ж враховувати той факт, що лєвова частка людей є звичайними, простими особами, які переймаються, можливо, мінімальними потребами та інтересами.

А значить, далеко не завжди в змозі розуміти мову благородного мужа, його стиль мислення і висловлювання, які він проголошує. Це означає, що благородний муж при своїх настановах звичайним людям про те, як їм діяти в тих чи інших ситуаціях, не повинен тиснути на них. Він має так їм пояснювати, щоб їхні дії під впливом таких пояснень були свідомими. Лише тоді діяльність благородного мужа буде мати смисл і користь для людей і держави. Якщо ж слова благородного мужа не втілюються у конкретні правильні дії звичайних людей, тоді не можна до цих людей застосовувати силу, як фізичну, так і духовну. Очевидно, потрібно чекати, коли люди усвідомлять повчання мудреця. «Благородний муж, не здобувши довіру простих людей, – проголошує Конфуцій, – не примушує їх працювати, інакше вони приймуть його за насильника; не здобувши довіри, він не виступає з умовляннями, інакше його приймуть за наклепника» [2, с. 121].

Благородний муж, навчаючи інших, сам розуміє свою недосконалість. І це природньо, адже немає меж досконалості, про що було сказано вище. Цю глибоку за своїм гносеологічним та аксіологічним змістом думку прекрасно усвідомлював Конфуцій, неодноразово висловлюючи її. Звідси – логічний висновок китайського мислителя про те, що і сам благородний муж навчається все своє життя, навчаючи інших. Більше того, у благородного мужа є свої ідоли, перед якими його серце і дух тремтять. З цього приводу Конфуцій пише так: «Благородний муж тричі відчуває тремтіння: він тремтить перед Повелінням Неба, з тремтінням ставиться до великих людей і тремтить перед словом людей вищої мудрості. Мала людина, не знаючи Повеління Неба, перед ним не тремтить, нешанобливо веде себе з великими людьми і зневажає слово людей вищої мудрості» [2, с. 107]. Тут знову китайський мудрець розмежовує природу благородного мужа і «малої людини», яка не усвідомлюючи глибини смислу світу і космосу, не потребує такого осмислення. І як в завершення образу людяності у якості стрижневої характеристики благородного мужа Конфуцій синтезує власне його розуміння. Він пише: «Бути людяним – значить перемогти себе» [2, с. 74]. Той буде людяний, хто зможе втілити всюди в Піднебесній п'ять достоїнств:... шанобливість, великодушність, правдивість, кмітливість, доброта. Шанобливість не накликає принижень, великодушність підкорює всіх, правдивість викликає у людей довіру, кмітливість дозволяє досягнути успіху, а доброта дає можливість повелівати людьми» [2, с. 110].

Дуже важливою темою в концепції благородного мужа Конфуцій вважав тему гармонії та ритуалу. Гармонія, за думкою китайського мислителя, є засадним принципом функціонування Неба, а тому вона лежить в основі буття всього існуючого. Звідси випливає, що феномен благородного мужа неможливий поза гармонією і ритуалами. «Із призначень ритуалу всього цінніша гармонія, – пише китайський мудрець. Вона робить прекрасним шлях давніх царів, а її дотримуються у малому і великому. Але і гармонія буває застосована не завжди. Якщо знають лише гармонію, не укладаючи її в рамки ритуалу, вона не може здійснитися втілитися в життя» [2, с. 19]. Для становлення благородного мужа гармонія настільки важлива, що, як зазначає Конфуцій, навіть, коли благородні мужі мають розбіжності, вони все ж

перебувають в гармонії [2, с. 86]. Адже їхні різні точки зору не заважають їм знайти спільну мову і виробити консенсус. Тоді як у малих людей такого взаєморозуміння немає.

Так само важливо благородному мужу перебувати в рамках ритуалу, бо ритуал – це своєрідна церемонія події, це – послідовність дій людини з метою найбільш адекватного вираження змісту події. Життя неможливе без певних правил поведінки, які за своїм смислом є саме ритуалами. Ось чому Конфуцій надає цьому явищу такого великого значення. « Янь Юань запитав про те, що таке людяність, - пише китайський мудрець. Учитель відповів: Бути людяним – значить перемогти себе і звернутися до ритуалу... Від самого себе, не від інших залежить набуття людяності... Не дивись на те, що чуже ритуалу, не прислухайся до того, що чуже ритуалу, не говори того, що чуже ритуалу, не роби того, що чуже ритуалу» [2, с. 74]. В цих словах Конфуція ми виявляємо концептуальність ритуалу: без нього неможливе існування людини, а благородного мужа і поготів. Тому без ритуалу погляду не кидай, без ритуалу нічого не сприймай, без ритуалу слова не скажи, без ритуалу нічого не роби. «Ритуали, – зазначає він, – використовуються, щоб втілити її (справедливість – О.С.) у вчинках, смиренність – щоб дати їй проявитися, а щирість – щоб досягнути в ній досконалості. Благородний чоловік саме такий!» [2, с. 101].

З особливою увагою Конфуцій розглядає ритуал в контексті правителя як благородного мужа. Державець в очах народу виглядає як посланець Неба, волю і веління якого він виражає. Оскільки ж принцип Неба полягає в справедливості і гармонії, то усі дії правителя – суть воля Неба. Ось чому правитель має дотримуватися як справедливості у своїх рішеннях, так і ритуалу. « Князь Твердий запитав про те, як державець повеліває підданими, а піддані служать державцю. Конфуцій відповів: Державець повеліває підданими, дотримуючись ритуалу; піддані чесно служать державцю» [2, с. 28]. Коли державець є благородним мужем, тоді народ підкоряється йому. « Князь Скорботної Пам'яті запитав: – Як довести народ до покірливості? Конфуцій відповів: – Якщо піднести і поставити чесних над безчесними, то народ прийде до покірливості. Якщо підносити безчесних, ставлячи їх над чесними, то народ не покориться» [2, с. 23-24]. Коли державою управляє благородний муж, тоді люди радіють йому, ідуть до нього, підтримують його, хвалять його. І навпаки, каже Конфуцій, коли державою править людина, яка не відповідає вимогам благородного мужа, тоді народ страждає і відвертається від нього. «Князь Ше запитав, – пише Конфуцій, – що значить управління державою? Учитель відповів: – Це коли радіють ті, що близько. І приходять ті, що далеко» [2, с. 84].

Висновки

Незважаючи на те, що Конфуція називають «учителем десяти тисяч поколінь», при житті він не мав такої слави, яку здобув в очах наступних поколінь. Можна говорити про те, що справжнє визнання китайський мудрець отримав лише через 1034 роки після смерті, коли в 555 році був виданий імператорський указ про спорудження в кожному місті храму в честь Конфуція і про регулярні жертвоприношення в цих храмах [4, с. 105]. А до того часу китайський мислитель мав лише славу, по суті, мандрівного мудреця, вчення

якого не знаходили практичного втілення. Будучи глибоко переконаним в правильності та практичній значущості свого вчення, Конфуцій, як і писав про благородного мужа, невтомно і наполегливо мріяв перетворити свою філософську концепцію в життя. Тому і переїжджав з одного царства в інше, шукаючи підтримки. Як пише М. Блюменкранц, в п'ятдесят років доля усміхнулася Конфуцію, коли його під свою опіку взяв Дін-гун із сімейства Цзи. Конфуцій зайняв важливу державну посаду, прагнучи хоча б частково реалізувати своє вчення. Однак за чотири роки зазнав невдачі і полишив свою посаду. В подальшому Конфуцій ще не раз робив спроби опредметити свою філософію, але без успіху[1, с. 12]. І все ж, незважаючи на те, що при житті цьому китайському генію, як і багатьом в історії, не вдалося практично реалізувати своє унікальне вчення, світ і сьогодні віддає йому належне, щоразу повертаючись до його високої мудрості.

Література

1. Блюменкранц М.А. Конфуций: вчера и сегодня // Конфуций. Уроки мудрости: Сочинения. – М.: ЗАО Изд-во ЭКСМО – Пресс, Харьков: Изд-во «Фолио», 1999. – С. 5-14.
2. Конфуций. Луньюй (Изречения) // Конфуций. Уроки мудрости: Сочинения. – М.: ЗАО Изд-во ЭКСМО – Пресс, Харьков: Изд-во «Фолио», 1999. – С. 17-126.
3. Муляр В.І. Тема гармонії у філософії Конфуція // Гілея: науковий вісник. – Вип. 140 (1). Ч. 2. – Філософські науки. – 2019. – С. 50-53
4. Таранов П.С. Анатомия мудрости: 120 философов: В 2-х т. Т.1. – Симферополь: Реноме, 1997. – 624 с.

***Abstract.** The paper examines the main work of the ancient Chinese philosopher Confucius "Lunyui", the core problem of which, in our opinion, is the concept of the "noble man" (Jun-tzu). It is asserted that a "noble man" in the concepts of a Chinese sage is interpreted as a person who devotes his life to achieving the best human virtues, as a person who is called to show the highest moral and ethical human qualities, regardless of occupation. The key virtue of a "noble man" is shown to be humanity, philanthropy (zhen), and the multifaceted nature of humanity is discussed in detail. Such virtues of a noble man as justice, compassion, self-improvement, respect, generosity, truthfulness, intelligence, kindness are consistently analyzed and confirmed with references from the work of Confucius. The phenomena of harmony and ritual are analyzed in the context of becoming a "noble husband". The problem of the ruler's human virtues is being updated.*

***Key words:** Confucius, "Lunyui", "noble man", humanity, justice, respect, magnanimity, truthfulness, cleverness, kindness, ritual, ruler.*

Стаття віправлена: 04.04.2023 р.
© Суліменко О.Г.